

Reinterpretant sant Lluc

Publicada en català una edició crítica de tota l'obra de l'evangelista

Eduard Brufau
Barcelona

La seu de Fragmenta Editorial va ser el lloc de presentació de *Demostració a Teòfil. Evangeli i Fets dels Apòstols segons el còdex Beza*. Es tracta d'una edició insòlita perquè, tal com diu l'editor, Ignasi Moreta, «fins ara mai ningú no havia tingut la idea d'editar els textos de Lluc junts, amb versió bilingüe (original grec i traducció catalana) i amb la hipòtesi que Evangeli i Fets no només són del mateix autor, sant Lluc, sinó que en veritat són un sol llibre». La novetat d'aquest punt de vista va quedar palesa en la recent edició de la Fira de Frankfurt, on, segons Moreta, l'obra va tenir tant d'èxit que «ens la prenien de les mans».

Els autors d'aquesta proesa són Jenny Read-Heimerdinger, doctora en Estudis Bíblics per la Universitat de Bangor (Gal·les), lingüista i experta en el judaisme del segle I, i Mn. Josep Rius-Camps, doctor en Ciències Eclesiàstiques Orientals pel Pontifici Institut Oriental de Roma, expert en patristica i professor emèrit de la Facultat de Teologia de Catalunya. Tots dos han esmerçat els darrers quinze anys a estudiar a fons, literalment paraula per paraula, l'obra de Lluc fins a arribar al llibre actual, però a partir d'una font poc estudiada: el còdex Beza.

Un manuscrit canònic però mig oblidat

El còdex Beza és un dels diversos manuscrits grecs dels primers segles del cristianisme que recull els quatre evangelis canònics i el Fets dels Apòstols. Per als dos estudiosos, però, de tots els manuscrits a través dels quals ens ha arribat el Nou Testament, l'anomenat còdex Beza és el més desconegut i el que presenta més variants en el text, per la qual cosa no es fa servir mai per a les traduccions a les llengües modernes. Els autors de l'estudi es van adonar que «mentre que els altres còdexs anaven en una mateixa direcció, el Beza ho feia en una de molt diferent». Jenny Read-Heimerdinger especifica que «aquest còdex conté una visió molt més jueva de Jesús i els apòstols» i Mn. Rius-Camps afegeix que «el document presenta els deixebles molt poc idealitzats, com unes persones a qui els costa molt entendre el missatge de Jesús. Fins i tot Felip, Pere i Pau arriben a desobeir en més d'una ocasió les indicacions de l'Esperit Sant».

Les diferències ocasionalment també modifiquen substancialment alguns passatges. Així, mentre que en les versions habituals a Mc 10,13-16 Jesús abraça els nens i comina els adults a ser com infants, en la versió del còdex Beza es veu clarament que l'original grec no parla pas de *criatures*, sinó de *criats*, i no els abraça, sinó que els convida a seure a taula amb la resta de la gent. El gest, per tant, adquireix tot un altre sentit. La presència de tantes anomalies en el text —el llibre dels Fets difereix en un 28% respecte l'habitual— en un document perfectament canònic va fer que els dos estudiosos

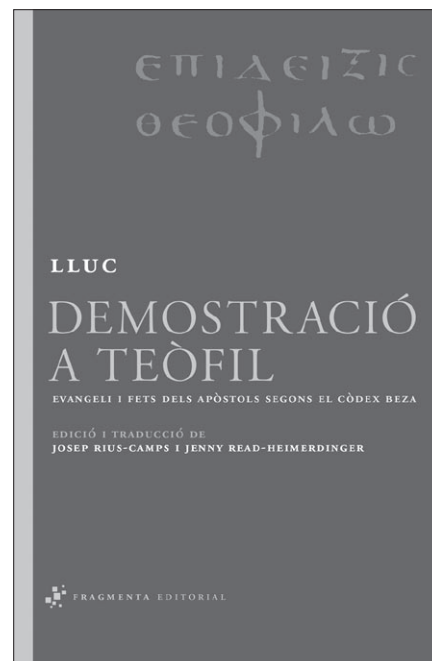

s'interessessin pel còdex Beza. Per a ells el fet que aquesta versió canònica quedés arraconada només s'explica per la necessitat d'autoafirmació de l'Església durant els primers segles i la voluntat de diferenciar-se del judaisme. Això també els ha dut a pensar que aquest còdex pot ser fins i tot més antic que la resta i per tant el més proper als evangelis originals.

La identitat de sant Lluc

De tot el còdex Beza, Rius-Camps i Read-Heimerdinger han estudiat i traduït els dos textos de Lluc —l'evangeli que porta el seu nom i els Fets dels Apòstols—. Que aquests dos textos són obra de Lluc ja fa anys que està comprovat, però en aquesta edició de Fragmenta els autors consideren que en realitat són una mateixa obra, i per això els publiquen junts sota un mateix títol: *Demostració a Teòfil*. El motiu d'aquest títol també està fermament raonat. Tot el text és una mena d'explicació o d'informe que Lluc fa a petició d'aquest Teòfil, que l'evangelista cita al començament del llibre. Per a Mn. Rius-Camps, Lluc «presenta primer la vida i les accions de Jesús per després explicar el procés de conversió dels apòstols, especialment de Felip, Pere i Pau. D'aquesta manera exposa els fets perquè el destinatari jutgi amb coneixement de causa i arribi a la conclusió que Jesús era el Messies esperat per Israel».

Per la manera com Lluc escriu, com fa servir els recursos propis de l'exegesi

jueva, per les contínues referències indirectes a l'Antic Testament, Jenny Read-Heimerdinger arriba a la conclusió que l'evangelista «no podia ser pas un pagà convertit al cristianisme, com tradicionalment s'ha dit, sinó un jueu convertit en seguidor de Jesús. I a més, es tractava d'un jueu molt culte, d'un gran coneixedor de les Escriptures. No podem descartar en cap cas que Lluc fos un rabí».

Pel que fa al misteriós destinatari, Teòfil, a qui Lluc tracta d'«excel·lentíssim» els autors aventuren una hipòtesi: que fos el summe sacerdot

del temple entre l'any 37 i el 41. Aquest és l'únic Teòfil de l'època, de religió jueva a qui algú podria tractar d'excel·lentíssim. Si fos així, estariem parlant del fill d'Anàs i cunyat de Caifàs, els membres del sanedrí que van condemnar a mort Jesucrist!

Les peripècies del còdex Beza

El còdex Beza és un document datat al voltant de l'any 400, però segurament elaborat a partir d'un document anterior, del segle II. En aquesta data és probable que uns missioners cristians de l'actual Turquia, entre ells el bisbe sant Ireneu, el duguessin fins a Lió. Anys després va ser guardat juntament amb les relíquies de sant Ireneu a la cripta del monestir que es va construir en aquesta ciutat en honor del seu bisbe màrtir. I allà va reposar durant segles.

Al segle XVI, però, enmig de les guerres de religió que assolaven bona part d'Europa, els protestants francesos, els hugonots, van saquejar i cremar totes les esglésies de Lió, inclòs el monestir de Sant Ireneu. Quan van arribar a la cripta van profanar-ne les relíquies, però algú es va adonar del valor del còdex i el va salvar de la destrucció. Poc temps després el document arribava a mans de Théodor de Bèze (o de Beza), un dels grans impulsors de la Reforma a França i a Suïssa i deixeble de Calví. Es va adonar de la importància del document, però al mateix temps va advertir totes les variants textuales que hem exposat més amunt, i va considerar que era perillós per a la lectura pública. Per això va enviar el còdex a la universitat de Cambridge, amb les instruccions que fos desat amb pany i forrellat. Des de llavors es coneix com a còdex Beza.

Sobre l'edició actual

Mn. Josep Rius-Camps i Jenny Read-Heimerdinger han treballat intensament durant quinze anys en aquesta edició, comparant la versió del còdex Beza amb les més habituals, confrontant-les lingüísticament fins a l'última coma i traduint-la al català de la manera més fidel possible. Ho han fet a partir de microfilms, però com recorden emocionats ells mateixos «també vam tenir l'oportunitat d'anar fins a Cambridge i poder-lo contemplar i tocar, amb guants, durant dues hores. Ens va fer molt d'impacte. També ens va impressionar veure el monestir de Sant Ireneu, a Lió, i entrar a la cripta on es va trobar el còdex». Els autors esperen que l'obra tingui una bona acceptació i que interessi als estudiosos, perquè «si acceptem que la versió del còdex Beza és més antiga que les habituals, això ja planteja un gran rept». Deixen clar, però, perquè ningú no es confongui, que en cap cas no es tracta d'un text apòcrif, sinó d'un text completament canònic.

Amb *Demostració a Teòfil*, el número 3 de la col·lecció Sagrats i Clàssics, Fragmenta Editorial aposta per l'edició crítica de textos claus de les grans religions, presentats en edició bilingüe, original i traduït, i amb la garantia d'una qualitat insuperable.

«Mn. Josep Rius-Camps i Jenny Read-Heimerdinger han estudiat a fons, els darrers quinze anys, l'obra de Lluc a partir del còdex Beza»